

SOCIOLOGINIAI TYRIMAI.

PRAKTINIAI PATARIMAI, KAIP ATLIKTI KOKYBIŠKUS IR PATIKIMUS TYRIMUS SAVO BENDRUOMENĖJE

[Istorija; Tyrimo etika; Tyrimo metodai; Tyrimo eiga; Klausimyno sudarymas; Anketa;](#)
[Tyrimo organizavimas; SSGG \(SWOT\) analizė; Kiekybinio tyrimo duomenų apdorojimas; Tyrimo rezultatai;](#)

Iškilus įvairiems klausimams ar atsiradus problemoms, stengiamės kuo greičiau rasti atsakymą. Paprastai remiamės savo ar kitų patirtimi, perskaityta informacija. Kai nerandame atsakymo savo patirtyje, tuomet ieškome atsakymo remdamiesi autoritetu – geriausiai, mūsų nuomone, žinančio ar nusimanančio nuomone.

Tačiau kaip gauti iš tiesų patikimą informaciją į mums rūpimus klausimus? Ruošiate projektą į skelbiamą konkursą, rodos, kad situacija šiuo klausimu žinoma, tačiau norisi išsiaiškinti ar tikrai yra taip, kaip žinote, o galbūt dar trūksta informacijos. Tuomet Jums padės tyrimas: anketavimas, dokumentų analizė ir t.t.

Socialiniai mokslai kalba apie tyrimus kaip vieną iš būdų – gauti patikimus atsakymus į mums svarbius klausimus. Pagrindinis dėmesys skiriamas tam, kad gauti atsakymai (duomenys) būtų svarūs ir susiję. Tai yra mes ieškome faktų, teigiančių, kad šis atsakymas teisingas. Tačiau šie atsakymai nėra amžini – jie gali kisti. Pvz. Išmatuojame krepšinio komandos žaidėjų ūgį ir teigiame, kad vidutinis ūgis yra 1.90 m., tačiau priėmus į komandą du naujus žaidėjus – vidutinis ūgis keisis. Tyrime svarbiausia, kad šie faktai remiasi stebėjimu, o ne asmeninėmis išvargomis, patirtimis ar nuojautomis.

Jeigu norime rasti atsakymus į klausimus apie vykdomų programų efektyvumą, bendruomenės centro veiklą: ieškome priežasčių, kurios lemia aukštą ar žemą programos įvertinimą ar efektyvumą. Tai, ką sužinome, išvados, kurias padarome mums leidžia keisti esamą situaciją, spręsti problemas: numatyti, ką galima daryti ir valdyti tam, kad situacija keistųsi (C.M.Charles).

Kas yra tyrimas? (pranc. *rechercher* – keliauti per kur nors, apžvelgti) Tyrimas apibrėžiamas kaip atidus, sistemingas, kantrus nagrinėjimas, kurio tikslas atskleisti faktus – tai yra sužinoti reikiamą informaciją. Tyrimas nėra smalsumo patenkinimas. Jis atliekamas tada, kai susiduriame su problema, klausimu, į kurį negalime rasti atsakymo. Tai informacijos rinkimas. Šis informacijos rinkimas turi tikslą – tai yra surasti atsakymą į mums svarbius klausimus tam, kad situaciją galėtume keisti.

Kartais, norėdami išsiaiškinti kitų nuomonę tam tikrais klausimais, informaciją renkame pasikalbėdami su artimiausiais kaimynais, bendruomenės nariais. Kartais ruošiamo anketas – klausimynus.

Norėdami turėti ir naudoti patikimus duomenis turime išmanyti: kas gi yra sociologinis tyrimas plačiąja prasme? Kokiu tikslu mes savo aplinkoje, bendruomenėje, įstaigoje atliekame tyrimą? Kaip pasiruošti tyrimui? Kokie gali būti tyrimai? Kaip atrinkti tiriamuosius? Kaip formuluoti klausimus, kad duomenys būtų patikimi? Kaip apdoroti atsakymus? Kaip parašyti ir pateikti išvadas? Ir pagaliau, ką daryti su tuo, ką sužinome?

SOCIOLOGINIŲ TYRIMŲ ATSIKADIMO ISTORIJA

Yra manoma, kad mokslo ištakų reikėtų ieškoti, nuo žmogaus atsiradimo. Žmonės kūrė savo bendruomenes, kurioms buvo būdinga tam tikra kultūra, kalba, elgesys, ritualai. Šios bendruomenės jau turėjo geresnes sąlygas nei gyvūnai gyventi, maitintis, apsiginti, tačiau svarbiausia – jos visa tai išsaugodavo ir perduodavo kitoms kartoms. Jau nuo senų senovės žmogus domisi savo aplinka, bando suprasti įvairius reiškinius ir juos paaiškinti. Kai kuriuos reiškinius mes galime paaiškinti remdamiesi savo patirtimi, kitus – kitų patirtimi. Pvz.: žemė apvali, Kinijoje kalba kinų kalba – iš kur mes tai žinome, jeigu nematėme iš kosmoso žemės, jeigu niekados nebuvome Kinijoje, nebendravome su kinu ir t.t. (K.Kardelis). Žmogus kelia įvairius klausimus ir į juos ieško atsakymų jau kelis milijonus metų. Tad kada gi buvo atlikti pirmieji sociologiniai tyrimai?

Neįmanoma tiksliai pasakyti, kada ir kur pradėti vykdyti sociologiniai tyrimai – apklausos. A.Valackienė aprašo „šiaudines apklausas“, kurios buvo atliekamos 19 a. JAV. Šios apklausos buvo atliekamos prieš kiekvienus rinkimus į valstybinį postą. JAV užfiksuota, kad nuo 1824 m. tokiose apklauose dalyvaudavo žurnalistai, laikraščių prenumeratoriai, politikai ir t.t. Apklausos būdavo atliekamos paštu; viešose vietose pildomos anketos ar atliekamas interviu. Pasakojama apie vieną prekybininką, kuris ant skirtingų prekių priklijuodavo kandidatų ir prezidentus pavardes, o pirkėjas, išsirinkęs labiausiai patikusią prekę, kartu išsirinkdavo ir labiausiai patinkantį kandidatą. Suskaičiavę parduotą produkciją prekybininkai publikuodavo savo rinkimines prognozes. Rinkimų rezultatai iš tiesų būdavo gana tiksliai nuspėjami.

1936 m. vienas JAV žurnalas nusprendė atlikti apklausą, kas taps prezidentu. Bet jie nenumatė, kad jeigu neteisingai padaroma dalyvių atranka, duomenys gali būti nepatikimi. Jie ne tik nenumatė, kad laimės F. Roozvelt'as, bet ir apsiriko 19,6 procento. Tai sukėlė didžiulį pasipiktinimą. Kaip vyko apklausa? Žurnalo darbuotojai iš telefono knygos kas ketvirtam rinkėjui išsiuntė paštu anketas, išsiųstų laiškų kiekis buvo prilyginamas 40 kambarių tūriui. Po šio skandalo buvo analizuojama situacija: tuo metu automobilius turėjo 55 procentai gyventojų, o telefonus – 40 procentų. Taigi, pusė vidurinio sluoksnio amerikiečių, balsavusių už F. Roozvelt'ą, nepateko į apklausą. Tuo tarpu kompanija „Gallup“ tais pačiais metais, taikydama tinkamą atrankos metodą ir apklaususi tik 4000 JAV gyventojų, rinkimų rezultatus numatė teisingai. Nuo 1936 m. pradėti vykdyti tyrimai paremti metodika. Todėl nuo tada, atliekant tyrimus, jeigu tiriamojoje teritorijoje yra daugiau negu 500 žmonių – taikomas atrankos metodas; tiksliai atranka pagal amžių, lytį, reikalingus požymius ir t.t.

Socialinių mokslų teorijos kalba apie tai, kas yra, o ne apie tai, kas turėtų būti. Ieškome atsakymų į klausimus „kodėl; kas vyksta, kaip vyksta“: ieškome dėsningumų – atsikartojimų.

DĖL KO REIKIA TYRIMO, O NEUŽTENKA ĮŽVALGŲ IR IŠVADŲ IŠ ASMENINĖS PATIRTIES AR POKALBIŲ?

Iškilus sunkumams visuomet klausiamo: Kodėl? Kas vyksta? Kaip vyksta? – norime suprasti, atrasti ar išsiaiškinti. Atlikdami tyrimus keliamo tuos pačius klausimus: Kodėl? Kas vyksta? Kaip vyksta?

Dažnai klausiamo: kam gi reikalingi tyrimai (anketavimai, pokalbiai ir pan.)? Juk ir taip, rodos, aišku – iš patirties visi žinome, kaip yra iš tikrųjų. Tačiau kiekvieno iš mūsų patirtis, suvokimas ir matymas tos pačios situacijos yra savitas – tai yra žiūrime per prizmę savo patirties, savo suvokimo.

Tyrimo rezultatai leidžia į situaciją/problemą/klausimą žiūrėti plačiau: ne kaip laisvalaikį leidžia Onutė ir Jonas, o kaip laisvalaikį leidžia X bendruomenės gyventojai, vyrai ir moterys. Ne kokių sveikatingumo takų reikia mano/valdybos/tarybos nutarimu, bet visiems bendruomenės nariams: vaikams, jauniems, neįgaliems, pagyvenusio amžiaus žmonėms.

Tyrimą atliekame ne smalsumui patenkinti, bet norime sužinoti faktą – surinkti ir išanalizuoti informaciją tam, kad situaciją galėtume keisti.

Kuo gi skiriasi mūsų stebėjimų ir tyrimų metu gauta informacija ir padarytos išvados?

Mūsų pastebėjimai gali būti:

- *netikslūs ir klaidingi;*
- *apibendrinimai nepagrįsti;* pvz. iš patirties žinau, kad du tos pačios tautybės pardavėjai turguje apgavo – reiškia visi tos tautybės žmonės yra apgavikai;
- *pagrįsti tik kolegų nuomone:* „parengti projektą, kad žmonės mūsų bendruomenėje galėtų lankyti kompiuterinio raštingumo kursus - yra pati didžiausia nesąmonė, tai nereikalinga“;
- *daug asmeniškumų:* „X tikrai nedalyvaus šioje programoje, nes ji pastoviai nepatenkinta tuo, ką mes organizuojame“ (dažnai ieškome ne privalumų, bet trūkumų);
- *netikslūs išvados:* „aš tai žinau, kad mūsų miestelyje į tokias paskaitas niekas nevaikščios, tai neaktualu...“ – taip užkertamas kelias tolimesniam pažinimui; arba sakome „žmogus negali to suprasti, išspręsti...“

Mokslinis pažinimas (tyrimas):

- *tai yra sąmoningas stebėjimas pagal tam tikrus kriterijus;*
- *išvados daromos turint tikslus duomenis* – atlikus gyventojų kompiuterinio raštingumo kursų poreikio apklausą;
- *tyrimus galima pakartoti ir lyginti kiek duomenys sutampa ar ne* – praėjusiais metais tokie kursai buvo reikalingi penkiems gyventojams, šiemet dešimčiai;
- *galime ištirti tos tautybės pardavėjus ir gauti patikimus duomenis;*
- *nėra asmeniškumų* – asmuo X nesulyginamas su rezultatu;
- *pažinimas neturi pabaigos:* galbūt anketavimo rezultatai atskleis, kad miestelyje susidaro viena grupė, kuriai svarbu lankyti kompiuterinio raštingumo kursus, kad galėtų įsidarbinti arba išklaudyti paskaitų kursą tam tikra tematika, nes tai padėtų įsidarbinant, sprendžiant finansines ar kitas problemas;
- *nėra nepažinių dalykų,* tai yra to, ko žmogus negalėtų suprasti.

SOCIALINIŲ MOKSLŲ TYRIMŲ ETIKA

Ieškodami atsakymų į išsikeltus klausimus susiduriame su dar vienu klausimu, o kur riba? Moralinė riba. Jeigu ieškome atsakymų į mums svarbius klausimus iš smalsumo taip pat susiduriame su šiuo klausimu: o kur riba? Gal per giliai lendame į tai, kas labai asmeniška. Ką pakeis mano gyvenime tai, kad sužinosiu, kiek Onutė uždirba; kokie jos religiniai įsitikinimai ir t.t. Sudarydami klausimynus, atlikdami apklausas visuomet savęs klausiamo: Koks tikslas šito klausimo? Ką darysime žinodami atsakymą? Taigi, kur yra moralinės ribos?

Etika – yra susitarimas, kokios yra moralinės ribos.

Etikos problemas gali sukelti įvardinta problema: pvz.: programos pavadinimas, vieta, kurioje vyksta tyrimas; duomenų rinkimo metodai (pvz.: paslėptas diktofonas); tyrimo dalyviai (benamiai, ligoniniai ir pan.); renkamų duomenų pobūdis (reikalaujama nuomonės labai asmeniškais klausimais: religiniai įsitikinimai, pajamos ir t.t.).

Mes turime teisę tirti, o žmogus – dalyvauti tyrime arba ne.

Norėdami, kad tyrimas būtų etiškai atliktas, turime:

- Įsipareigoti dalyviui – žmogus turi teisę pasirinkti vietą, laiką, informacijos, kuria nori dalintis kiekį.
- Atsiminti, kad pagrindinis reikalavimas – dalyvavimas turi būti savanoriškas.
- Garantuoti anonimiškumą ir konfidencialumą. Apklausos dažniausiai yra anonimiškos, tai yra kuomet atsakymas nesusiejamas su atsakinėjusiu į klausimus ir konfidencialios – pvz. interviu, pokalbis - tyrėjas žino, koks kieno atsakymas, tačiau suteikia tiriamajam kodą ar numerį, kad negalėtų būti atpažintas.
- Susitarti: pradedant tyrimą svarbu tiriamuosius informuoti apie tyrimo tikslą; kam reikalingas; kas jį atlieka, kas apdoro duomenis, kam naudos; kas matys anketas; suteikiama laisvė – pasitraukti bet kuriame etape; nauda, kurią žmogus gaus dalyvaudamas tyrime; suprantamumas- informacija turi būti pateikiama taip, kad žmogus, kuris dalyvauja tyrime ją suprastų.
- Jautriai tirti kai kurias sritis. Jeigu Jūs norite tirti tautinių mažumų problemas Jūsų bendruomenėje – atsiminkite, kad kiekvienai tautinei mažumai yra specifiniai dalykai; negalime vienodai analizuoti ir interpretuoti duomenų kelių tautinių mažumų; svarbu ieškoti privalumų; kalbėti su mažumų atstovais ar jiems tai aktualu, kokie momentai, sritys.
- Įsivardinti savo požiūrį į tyrimo problematiką. Konfliktai gali kilti: tarp rezultatų ir vertybių – mūsų pažiūros gali įtakoti visą procesą: anketų pateikimą, duomenų rinkimą; analizavimą.

K.Kardelis pagal Cohen ir kitus šaltinius išskiria šiuos **pagrindinius tyrimo etikos principus**:

- Išsiaiškinkite visus formalumus dėl galimybės dalyvauti tyrime (pvz. pagal LR įstatymus interviu su nepilnamečiu atlikti galima tik gavus tėvų raštišką leidimą, anketavimui – jeigu jis atliekamas ne ugdymo įstaigoje taip pat reikalinga tėvų leidimas).
- Apgalvokite kaip išsaugosite anonimiškumą (kad niekas nesužinotų, kaip pvz.: Jonas ar Onutė atsakė) ir konfidencialumą (jeigu Jono interviu užrašytas, o jam suteiktas slapyvardis – kad niekas be Jūsų daugiau nežinos, kad tai Jono atsakymai).
- Nuspręskite ar žmonės dalyvavę tyrime sužinos tyrimo rezultatus, kada ir koku būdu.
- Paaiškinkite dalyviams kur ir koku tikslu naudosite informaciją gautą tyrimo metu.
- Atminkite, kad žmonės, kurie sutiko dalyvauti tyrime daro Jums paslaugą.
- Pasakykite, kokia nauda tam, kuris dalyvauja tyrime.

[i viršų](#)

TYRIMO METODAI

Stebėdami įvairius reiškinius ir juos analizuodami, ieškodami atsakymų į klausimus pasirenkame tinkamiausią būdą, kuris padės rasti patikimą atsakymą: pvz.: ieškodami Bacho ir Mocarto muzikos skirtumų - muzikos klausomės; norėdami sužinoti, kokie būna saulėlydžiai: saulėlydžius stebime; norėdami sužinoti, kaip ir kuo skiriasi skirtingų obuolių rūšių skonis - maistą ragaujame ir t.t. Taip ir atlikdami tyrimą, tai yra ieškodami atsakymų į svarbius klausimus pasirenkame metodą – būdą, kuris padės rasti patikimą atsakymą.

Tyrimai būna: kokybiniai (pokalbiai ir interviu) ir kiekybiniai (anketavimas).

Kiekybinius tyrimus dažniausiai atliekame kai norime apibendrinti duomenis statistiškai (skaičiais). Pagrindinis klausimas: Kas vyksta? Koks mastas problemos? Kokios alternatyvos įmanomos ar reikalingos?

Kiekybinis tyrimas skirstomas į daug tipų, keletas iš jų:

Tiriamasis metodas: pvz. daug žmonių išeina iš bendruomenės centro, iš programos, norime rasti tikrąsias priežastis.

Aprašomasis: tikslas aprašyti situaciją, įvykį ar reiškinį. Ieškome atsakymo į klausimus: kas, koks, kaip? Galime aprašyti klientus: pagal amžių; lytį; paslaugų poreikį ir t.t.

Aiškinaamasis: tikslas – surasti ryšius tarp reiškinio atskirų dalių.

Kokybiniai tyrimai dažniausiai atliekami kai ieškome gilesnio ryšio, kurį sunku paaiškinti statistiškai (tai yra pokalbiai, interviu). Pagrindinis klausimas: Kodėl vyksta? Kaip vyksta?

Kokybinių tyrimų duomenų apdorojimo metodika yra pakankamai sudėtinga. Tai nėra tik draugiškas ir paprastas kalbančiojo išklausymas ir išsakytų minčių užfiksavimas. Dėl to, norint kokybinį tyrimą kokybiškai atlikti, geriausia kviesti tyrėjus: sociologus ar kitus tos srities mokslininkus, studentus tyrėjus, kurie galėtų kokybiškai apdoroti gautus duomenis - informaciją.

Klausimų sudarymo metodika – būdai taip pat skiriasi nuo anketos klausimyno, kurie naudojami kiekybiniame tyrime sudarymo būdų. Pokalbis – interviu įprastai yra įrašinėjamas, tuomet perrašomas į tekstinį variantą. Tekstas su visų tyrime dalyvavusių pokalbiais skaitomas ieškant raktinių – vienos žodžių, apibūdinančių problemą. Raktiniai žodžiai suskirstomi į temas ir potemes. Tuomet naudojant įvairias teorijas ieškoma atsakymo, kodėl tai vyksta, kaip vyksta ir kokios pasekmės gali būti, jeigu šios problemos nepradėsime spręsti. Jeigu tyrimas psichologinis naudojamos psichologinės teorijos, jeigu sociologinis – sociologinės, medicininis – medicininės ir t.t. Pvz.: problema - mokinių, mokyklos nelankymas. Kiekybinio tyrimo rezultatai būtų išraiška skaičiais: kiek vaikų mokyklos nelanko dėl x priežasties, kiek dėl y priežasties, kiek dėl z priežasties, kurias klausimyne nurodo tyrėjas. Kokybinio tyrimo metu renkame duomenis norėdami atskleisti nelankymo priežastis. Analizuoti galima remiantis kelių mokslų teorijomis. Jeigu raktiniai žodžiai yra: patyčios, smurtas, santykiai tarp mokytojų ir mokinių, „neformalai“ ir „gotai“; nuobodu, neįdomu, baisu ir t.t. Duomenis galima analizuoti ir išvadas daryti naudojant psichologijos raidos, vystimosi, tapatumo paieškos teorijas; iš sociologinės perspektyvos galima analizuoti naudojant grupių sąveikų, patyčių fenomeno, etikečių klijavimo ir kt teorijas.

Pagal laiką tyrimai gali būti ilgalaikiai (stebima daug laiko, tiriama pakartotinai) ir trumpalaikiai – vienkartinis.

[į viršų](#)

TYRIMO EIGA

Problemos aprašymas ir įsivardijimas, situacijos analizė.

Iš pradžių svarbu pakalbėti, aprašyti esamą situaciją Jūsų bendruomenėje, bendruomenės centre ir t.t. Tada įsivardinti sritį/problemą/klausimą – tai yra tai, kas Jus neramina, kas neaišku, kokios informacijos reikia, kad ta problema galėtų būti pradėta spręsti. T.Stulpinas aiškina, kaip kelti klausimus ir kokie jie gali būti: problema – tai klausimas, kurį būtina išstudijuoti ir išspręsti. Klausimas yra vienas iš būdų sužadinti norą tyrinėti, veikti: „Kas atsitiks, jeigu...?“; „Kur galėtume tai atlikti? Kaip? Kaip įsitikinsime, kad...“

Formuluojant problemą turime atsakyti į šiuos klausimus:

- Ką konkrečiai norite tirti?
- Kodėl būtina tirti?
- Kokią reikšmę tai turės (Jūsų bendruomenės centro veiklai ir t.t.)?

Pvz.: Problema: mokykloje yra penkiolika kompiuterių, tačiau mokykla užrakinama 15 val. po pamokų.

Ką norite tirti: gyventojų poreikį naudotis kompiuteriais po 15 val.?

Kodėl būtina tirti: pvz. Jūsų bendruomenėje gyvena 30 bedarbių ir 20 neįgalių asmenų, galbūt kompiuterinio raštingumo kursų metu įgytos žinios ir įgūdžiai jiems padėtų įsidarbinti ar bendrauti su išoriniu pasauliu ir t.t.

Kokią reikšmę tai turės Jūsų bendruomenei ar bendruomenės centrui: suteikta parama, palaikymas tiems, kuriems šiuo metu to reikia; emociškai – sveikesnė bendruomenė, socioekonomiškai stabilesnis gyvenimas ir t.t.

Tyrimo objektas – ką tiriate? Ar tai, kad mūsų netenkinama mokyklos darbo grafikas, ar galimybė naudotis mokyklos materialine baze vakarais, ar kompiuterinio raštingumo kursų poreikis?

Tikslo kėlimas: ką norite ištirti; išsiaiškinti, įvertinti ir t.t. žinodami problemą. Pvz.: Išsiaiškinti kompiuterinio raštingumo kursų Jūsų bendruomenėje poreikį.

Uždaviniai - yra žingsniai, padedantys pasiekti tikslą. Jie įsivardinami atsakius į klausimus: ką konkrečiai norite ištirti, išsiaiškinti?

Pvz.: Ar yra poreikis organizuoti kompiuterinio raštingumo kursus? Jeigu taip - kiek norinčių? Kokio lygio – kiek užsiėmimų; kokiomis temomis ir t.t.

Paprastai klausimyne būna tiek klausimų blokų – sričių, kiek yra uždavinių. Pagal aukščiau pateiktą pavyzdį klausimai turėtų būti: Ar lankytumėte kompiuterinio raštingumo kursus, jeigu būtų organizuojami mūsų mokykloje?... Ar sutiktumėte mokėti?.....Kokios žinios reikalingos?..... Koku laiku pageidautumėte?..... Kur taikytumėte gautas žinias?.... ir t.t.

Informacijos rinkimo būdai:

Stebėjimas – stebėti ir fiksuoti įvykius, aplinkybes, kuriomis jie vyksta. Kasdienis stebėjimas nuo tyrimo – stebėjimo skiriasi tuo, kad mokslinis stebėjimas: vykdomas siekiant užsibrėžto tikslo norint rasti atsakymus į iškeltus klausimus; planuojamas iš anksto; visi stebėjimo duomenys užrašomi protokoluose pagal tam tikrą metodą – būdą.

Dokumentų analizė – programos, projektai, veiklos planai, ataskaitos, strategijos ir t.t.

Anketavimas – informacija gaunama raštu, anonimiška;

Interviu – informacija gaunama žodžiu, mažiau tiriamųjų

Kiti būdai - internetinėje svetainėje renkate informaciją užduodami dienos, savaitės klausimą (A.Valackienė).

Tiriamieji gali būti:

- Individai – asmenys (anketas atrankos būdu pildo kai kurie, dalis gyventojų)
- Grupės (pvz.: miestelyje esančių 5 įstaigų darbuotojai)
- Reiškiniai (pvz. skyrybos, alkoholizmas ir t.t.)

Patikimumas.

Atliekant tyrimą visuomet norime, kad informacija būtų patikima ir ja būtų galima remtis, su ja supažindinti vietos bendruomenę, svarbius asmenis (savivaldybės darbuotojus, tuos, kurie finansuos programą ir t.t.).

Patikimumą garantuoti galima šiais būdais:

1. Kokybiškas klausimynas.
2. Kokybiškai atlikta tyrimo dalyvių atranka.
3. Naudojant kontrolinius klausimus; tai yra tą patį klausimą pateikti skirtingose klausimyno vietose ta pačia arba pakeista forma.

4. Pakartoti tyrimą (duoti antrą kartą užpildyti tuos pačius klausimynus).

[į viršų](#)

KOKYBIŠKO IR PATIKIMO KLAUSIMYNO SUDARYMAS

Klausimų tikslas – pažinti tiriamą situaciją ar reiškinį (pvz.: programos efektyvumą; laisvalaikio praleidimo formas ir t.t.), gauti išsamią ir patikimą informaciją.

Dėl to, norint gauti patikimą informaciją svarbu sudaryti kokybišką klausimyną. Norint sudaryti kokybišką klausimyną svarbu žinoti: kokie yra klausimų tipai, klausimų sudarymo ir pateikimo principus, klausimų eiliškumą; kas yra kontroliniai klausimai ir t.t.

Klausimų tipai

- *Uždari klausimai* yra tie, į kuriuos galimi tik du atsakymai: taip arba ne. Tai yra klausimai, kurie prasideda žodžiu „ar“ (pvz.: ar Jūs lankytumėte kompiuterinio raštingumo kursus, jeigu jie būtų organizuojami mūsų miestelio mokykloje?)
- *Atviri klausimai* yra tie, kurie geriau paaiškina reiškinį ir galimas išsamesnis paaiškinimas ar platesni atsakymai (pvz.: Kokiomis temomis Jums būtų aktualu išklausti kompiuterinio raštingumo kursus, prašome pažymėkite vieną ar kelis Jums tinkamus atsakymus: Word; Power Point, Internet ir kt. programomis...)
- *Aprašomieji klausimai* yra tokie, kurie reikalauja duomenų, apibūdinančių sistemą; pvz.: kaip aprūpinami kanceliariinėmis prekėmis bendruomenės centre vykdomų programų vaikams vadovai? Ar vienu programų vadovų aprūpinimas reikalingomis priemonėmis skiriasi nuo kitų? Kiek kanceliariinių prekių reikėtų skirti kiekvienam programos dalyviui, kad būtų pasiekta numatytų rezultatų?
- *Priežastiniai klausimai* svarbūs planuojant arba priimant sprendimus. Pvz.: kokią poveikį programos rezultatams daro šie veiksniai: socialinis-ekonominis pragyvenimas; artimųjų pagalba; bendraamžių įtaka ir t.t.
- *Klausiamieji arba konstatuojamieji*. Pvz.: Koks Jūsų požiūris į muziką? (klausiamasis) ir konstatuojantys faktą „Visi bendruomenės centro nariai, kurių amžius nuo 20-60 metų turėtų mokėti rašyti projektus ir pateikti juos į įvairius fondus gauti finansavimui: šiuo atveju pateikiami keli galimi atsakymo variantai: absoliučiai sutinku, sutinku, nesutinku, visiškai nesutinku, neturiu nuomonės.

K.Kardelis pataria, kaip sudaryti klausimynus:

1. Klausimai klausimyne turi būti tik tie, kurie reikalingi – tai yra tie, kurių atsakymai bus naudojami siekiant išspręsti problemą.
2. Išlaikyti pusiausvyrą tarp uždarų ir atvirų klausimų. Neapsiriboti vien uždariais arba vien atvirais klausimais.
3. Naudoti aiškias ir lengvai suprantamas, ne dviprasmiškas sąvokas; tai, apie ką klausiate Jūs turi būti aišku ir tam, kuris skaito ar girdi klausimą. Tai yra nevertokite tarptautinių žodžių, mokslinių terminų ir pan. Sakiniai turėtų būti trumpi ir aiškūs.
4. Negalima pateikti dvigubų klausimų: pvz.: ar norėtumėte lankyti kompiuterinio raštingumo kursus, ar dalyvauti X paskaitų cikle? Tai turėtų būti du atskiri klausimai.
5. Naudokite kontrolinius klausimus – tai yra tą patį klausimą pateikite du kartus, tik kitaip jį suformulavę ir įterpkite kitoje vietoje. Tai gali padėti išsiaiškinti nesąžiningus atsakymus. Dažniausiai anketoje būna vienas arba du kontroliniai klausimai. Pvz. klausimas: Ar sutiktumėte mokėti už kompiuterinio raštingumo kursus? Galimi atsakymai: taip ir ne. Kontrolinis klausimas galėtų būti: Kiek sutiktumėte mokėti už kompiuterinio raštingumo kursus: iki 10 Litų; iki 20 Litų; iki 50 Litų.... nesutikčiau mokėti. Ir palyginti ar sutampa atsakymai.
6. Turi būti suteikta galimybė išvengti atsakymo: tai yra tarp pasirenkamų atsakymų turi būti atsakymas: nežinau, sunku pasakyti ir pan.
7. Klausimai turi būti paprasti ir aiškūs.
8. Venkite klausimų apie pajamas, religinius įsitikinimus ir tai, kas yra labai asmeniška. Pvz.: koks Jūsų darbas? – tai sutrikdys bedarbį. Klauskite: Ar dirbate?
9. Klausimus asmeninėmis ir jautriomis temomis formuluokite netiesmukiškai, nes toje situacijoje gali būti žmogus, kuris pildo anketą.

[į viršų](#)

ANKETA

Klausimų sudarymo rekomendacijos

- Ar reikalingas klausimas? Kuo jis bus naudingas?
- Ar reikalingi keli klausimai, gal užteks vieno?
- Ar klausimas turi būti konkretus, susijęs su klausiamojo patirtimi?
- Ar dalyvis turi pakankamai informacijos, kad galėtų atsakyti į klausimą?
- Ar klausimas tikslus?
- Ar gausime tą informaciją, apie kurią klausiamo?

Klausimų formulavimas:

- Ar nebus klausimas neteisingai suprastas?
- Ar dėl netinkamo formulavimo arba emocinės klausimo manieros atsakymas nebus atmestas?

Klausimų vieta klausimyne:

- Ar ankstesnis klausimas neturės įtakos tolesnio klausimo atsakymui? Pvz.: kiek kartų per savaitę sportuojate? O kitas klausimas: kokia Jūsų mėgstamiausia laisvalaikio praleidimo forma? Galima tikėtis, kad atsakymas bus sportas. Tokiu atveju geriau pirmiausia klausti apie laisvalaikį, o po to apie sportą.
- Ar gera klausimų seka? Jeigu klausimyne apie bibliotekos darbą daug klausimų apie literatūrą, tai yra tos pačios srities - tai tarp jų įterpkite kitokių: pvz. apie laisvalaikį, kultūrą, renginius ir t.t.
- Ar klausimas pateiktas per anksti, ar per vėlai? Klausimai turėtų eiti nuo paprastesnių prie sudėtingesnių. Klausimai apie žinias primena egzaminą, dėl to juos reikia išmėtyti. Svarbiausi klausimai – turėtų būti viduryje klausimyno, nes tada susikaupimas didžiausias, o į pabaigą ir susikaupimas, ir dėmesys silpnėja. Paprastesni ir įdomūs klausimai turėtų būti anketos pradžioje, o neįdomus ir paprasti – pabaigoje.

Bendrieji anketos reikalavimai (Bailey, Cohen ir kt.)

1. Pradžioje anketos turi būti motyvuotai, logiškai ir paprastai paaiškinta, dėl ko atliekamas tyrimas, po to pateikiama trumpa anketos užpildymo instrukcija.
2. Klausimai turi būti sunumeruoti.
3. Sudaryta taip, kad pildančiojo pastangos būtų minimalios: klausimai turi būti konkretūs, o atsakymų variantai suprantami.
4. Kuo mažiau tenka rašyti, tuo daugiau jis tiki, kad bus išlaikytas anonimiškumas.
5. Svarbi anketos apimtis: ilga anketa – atbaido; nėra noro ją atidžiai skaityti – todėl galimi paviršutiniški atsakymai.
6. Reikia vengti klausimų, kurie stumia respondentą pasirinkti vieną atsakymą.
7. Vengti sudėtingų, erzinančių klausimų.

A. Valackienė pateikia šiuos **anketos sudarymo ir apipavidalinimo reikalavimus:**

Įvadinė anketos dalis

(nuteikti, sudominti, paruošti apklausai)

- Paaiškinti, kas atlieka tyrimus, pasakyti jo tikslus, rezultatų panaudojimo tvarką.
- Pabrėžti asmeninio žmogaus dalyvavimo apklausoje svarbą ir reikšmę, jo atvirumą ir teisingumą.
- Garantuoti apklausos anonimiškumą.
- Apibrėžti anketos pildymo taisykles, griežtą tvarką.

Pavyzdys:

X Bendruomenės centras vykdo apklausą, kurios tikslas išsiaiškinti kompiuterinio raštingumo poreikį mūsų miestelyje. Duomenys bus naudojami rengiant paraišką į X fondą, kuris laimėjus konkursą skirtų finansavimą šių kursų organizavimui. Su tyrimo rezultatais galėsite susipažinti miestelio bibliotekoje. Ši anketa yra anoniminė, tai yra Bendruomenės centro atstovai pateiks tik apibendrintus duomenis. Prašome apibraukti ar X pažymėti Jums tinkantį atsakymą. Dėkojame už nuoširdžius atsakymus.

Pagrindinė anketos dalis

1 skyrius

(klausimų eiliškumas, atskleidžiantis temų turinį)

- Pradiniai klausimai – sudominti ir nuteikti bendravimui, palaipsniui įtraukiant į darbą.
- Vėlesni klausimai pateikiami norint gauti faktinę, įvykių informaciją žinomą pildančiajam.
- Čia ne vieta sunkiems ir aktualiems klausimams bei asmeniškiesiems klausimams.

2 skyrius

(pagrindinė informacija)

- Klausimai, kurie leis sužinoti atsakančiojo nuomonę apie tiriamus reiškinius.
- Klausimai apie atsakančiojo veiksmų/pasirinkimų motyvus, elgesį. Aktualūs atsakančiajam, asmeniškai – skyriaus pabaigoje.

3 skyrius

(kontroliniai klausimai norint patikslinti ir įsigilinti į gautą informaciją)

- Uždari, nesunkūs klausimai, baigiantys temą.
- Lengvi, atviri klausimai.
- 2 skyriaus kontroliniai klausimai.

Baigiamoji anketos dalis

- Anketavimo dalyvis pagal amžių, lytį, išsilavinimą ir t.t.
- Trumpi, konkretūs klausimai.

Atsakymų tipai:

Galima klausimus pradėti „Ar...“ – tokiu atveju galimi trys atsakymai: taip; ne; neapsisprendžiau/nežinau/sunku pasakyti ir t.t.

Rangavimas: pvz.: kaip Jūs vertinate savo sveikatą? Galimi atsakymai: Visiškai sveikas; sveikas, nevysiškai sveikas, sergu.

Galima sudaryti nuostatų skalę; prašoma, kad pildantis anketą pasirinktų labiausiai tinkantį atsakymą:

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nesu tikras	Sutinku	Visiškai sutinku
Man nelabai patinka bendruomenės centro veikla					
Bendruomenės centro veikloje man patinka viskas					
Man patinka BC organizuojamos paskaitos					

Anketos lapas:

Turi būti anketinės išvaizdos.

- Klausimų ir atsakymų variantai turi būti skirtingų šriftų.
- Atsakymų variantai turi būti viename lape.

Prieš pradėdant tyrimo anketas dalinti tyrimo dalyviams svarbu ją duoti paskaityti ir užpildyti savo artimiesiems, skirtingo amžiaus žmonėms ir išsiaiškinti ar ji suprantama ir t.t. tai padeda įvertinti ar anketa kokybiškai sudaryta, ar klausimai suprantami ir aiškūs.

[i viršų](#)

TYRIMO ORGANIZAVIMAS

T.Stulpinas pateikia šiuos tyrimo organizavimo aspektus:

- Tyrimo dalyviai – kaip atrenkami?
- Tyrimų laikas (trukmė) ir vieta (geografinė, pastatas ir t.t.)
- Tyrimų sąlygos: gyvenamojoje aplinkoje, darbe, įstaigoje, bendruomenės centre ir t.t.
- Priemonės: kokios priemonės reikalingos atliekant apklausą (ar žmonės turės rašymo priemones ir t.t.)
- Tyrimo eiga: ar pakankamai aišku kas, kur, kada ir iki kada apdoro duomenis? Kas už šio darbo organizavimą atsakingas?
- Literatūra: esant sąlygomis paskaityti literatūros apie panašius atliktus tyrimus; tai gali būti ir pvz.: rajono bendruomenės centruose atliktų apklausų panašiomis temomis rezultatai, aprašomi kitose bendruomenėse tų pačių problemų efektyvūs būdai ir t.t.

Tyrimo dalyvių atranka

Norint, kad apklausos rezultatai būtų patikimi svarbu atpažinti, kokio tipo atranka padėtų gauti reikalingus patikimus duomenis. Svarbu išlaikyti proporciją; pvz.: jeigu Jūsų miestelyje gyvena 300 gyventojų, iš jų X vyrų, X moterų, X vaikų, X pensijinio amžiaus, X vaikų – turime sukurti mikro – mažą miestelio modelį; pvz. nutariate, kad tyrime dalyvaus 20 procentų gyventojų – tai yra 60. Jeigu miestelyje gyvena 100 pensijinio amžiaus žmonių, tai ir tyrime turi dalyvauti 20 procentų – tai yra 20 pensijinio amžiaus žmonių.

A. Valackienė išskiria šiuos tyrimo dalyvių atrankos tipus:

- Atsitiktinė atranka – kai kiekvienas asmuo turi vienodas galimybes dalyvauti apklausoje, nepriklausomai nuo amžiaus, išsilavinimo ir t.t. Jeigu informacijos negalime gauti vieno asmens, tyrime dalyvauja kitas. Pvz.: miestelyje gyvena 100 jaunuolių, o Jums reikalinga jų nuomonė, taigi Jūs manote, kad anketas galima dalinti mokykloje besimokantiems jaunuoliams ir tiems, kurie yra Jūsų kaimynai studentai.

- Sisteminė atranka – pvz.: turime bendruomenės centro narių sąrašą ir kas trečio pagal sąrašą paprašome dalyvauti tyrime ir užpildyti anketą.
- Patogi atranka – kuomet apklausiami tie, kuriuos lengva rasti: kaimynai, pažįstami, bendradarbiai ir t.t.
- Tikslinė atranka – dalyvauja tie žmonės, kurie gali geriausiai atsakyti į problemos klausimus; pvz.: jaunimo laisvalaikis bendruomenėje; paslaugų neigaliesiems poreikis ir t.t.
- Sniego gniūžtės atranka – pasirenkama nedaug asmenų, atitinkančių kriterijus, turinčių vienodas savybes; pvz.: bedarbiai, mamos, auginančios vaikus iki 3 m. ir t.t.

[į viršų](#)

KAIP VYKDYTI ANKETINĘ APKLAUSĄ?

- Svarbu pagarbus tyrėjo požiūris į tą, kuris dalyvauja tyrime. Kaip tai padaryti? Pradėti nuo asmeninio prisistatymo ir informacijos apie tyrimą pasakymo.
- Geriausias būdas tiesioginis bendravimas – anketas ne išdalinti namo, bet paprašyti, kad kartu su Jumis, prie Jūsų užpildytų anketą. Išdalinus į namus, ne visada galime tikėtis jų sugrąžinimo.
- Geriausia, kai anketas pristato tas žmogus, kuris planavo tyrimą ir žino jo prasmę ir tikslą. Pvz. bendruomenės centras atlieka apklausą. Dėl ko ją svarbu atlikti ir klausimus sudarinėja vieni žmonės, o ją pristato kiti žmonės. Nuo anketos pateikimo ir pristatymo priklauso ir atsakinėjimo nuoširdumas. Jeigu ji bus pristatyta atmetinai, tai tyrimo dalyviai gali pagalvoti, kad nėra svarbu nuoširdžiai atsakinėti į klausimus.
- Vengti apklausų didelėse auditorijose (pvz. susirinkimų metu), nes nukenčia nuoširdumas bei daroma šalia sėdinčių įtaka.
- Vengti vykdyti apklausas per tas pamokas ar veiklas, kurios tiriamiems patinka. Pvz. įvertinti projekto metu organizuotą krepšinio turnyrą tarp kaimyninių bendruomenių tuo metu, kai vyksta varžybos ir pan.
- Vengti panašių tyrimų. Žmonės sakys: jau daug kartų apie tai atsakinėjome ir niekas nuo to nesikeičia.
- Patirtis rodo, kad žmonėms yra svarbu gauti grįžtamąjį ryšį, tai yra susipažinti su tyrimo rezultatais ir kas iš to seka: veiksmai, veiklos, sprendimai ir t.t.
- Jeigu yra galimybė atsidėkokite (pvz. pavaišinti saldumynais, arbata, padovanoti suvenyrą).

[į viršų](#)

KIEKYBINIO TYRIMO DUOMENŲ APDOROJIMAS

- Tyrimo rezultatus galima apdoroti mechaniniu būdu – tai yra skaičiuojami visų dalyvių atsakymai į tą patį klausimą ir tuščioje anketoje užrašomi. Galima skirstyti: pagal amžių, lytį ir viso. Po to galima išvesti procentinę išraišką ir taip pateikti rezultatus (lentelėse ir pan.).

Tyrimo ataskaita gali būti paprasta. Pvz.: anketas užpildė X gyventojų; iš jų X moterų ir X vyrų; kompiuterinio raštingumo kursuose norėtų dalyvauti X žmonių. Iš jų X pensijinis amžiaus; X bedarbių ir t.t. X tikrų 16 val. Y 19 val. Pagal apibendrintus duomenis X pageidautų mokytis nuo pradžiamokslis; Y – pageidautų tobulinimosi kursų ir t.t.

- Palengvinti sau darbą, bei pasinaudoti įvairesnėmis tyrimo interpretavimo galimybėmis galima naudojant įvairias programas: pvz.: SPSS (speciali programa apdoroti kiekybiniais tyrimams); tačiau visai pakankama yra naudotis Excel programa – tai yra pagal tai, kokius norite turėti duomenis – suvesti visus duomenis į šią programą. Ji sudaro grafiką, apskaičiuoja procentinę išraišką ir t.t.
- Apdorodami duomenis pagalvokite kokie duomenys Jums reikalingi. Galbūt Jums užtenka žinoti kiek yra apibendrintų atsakymų – tai yra, kokie rezultatai „iš viso“; o gal Jums svarbu žinoti ką šiuo klausimu mano gyventojai: pagal amžių, lytį; norite palyginti ir tik po to išvesti vidurkį ar sužinoti, kokią sprendimą pasirenka dauguma?

SSGG (SWOT) ANALIZĖ

SSGG (stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių) analizė atliekama analizuojant situaciją arba turint apklausos/anketavimo rezultatus.

SSGG metodika nėra sudėtinga. Galima suburti pvz.: bendruomenės centro valdybos narius; jeigu dalyvių daugiau negu dešimt galima suskirstyti į grupes: pagal amžių, pagal veiklos sritis (pvz.: ekonomistai; ekologai; švietimo įstaigų darbuotojai ir t.t.) arba grupes daryti mišrias. Grupė turi temą: pvz: bendruomenės centro vykdoma veikla. Tada nusibraižoma lentelė. Kiekvienoje skiltyje svarbu parašyti kuo daugiau veiksmų. Kitas žingsnis išsirinkti tris – penkis

prioritetinius, labiausiai atsikartojančius teiginius/veiksnius ir kiekvienam iš jų parašyti SSGG analizę. Tai yra įsivardinama siaura tema: pvz.: Bendruomenės centro valdybos veikla, X projektas ir t.t.

Vidiniai Veiksniai	STIPRYBĖS Bendruomenės centro privalumai vidiniai, esami	SILPNYBĖS Bendruomenės centro, vidinės, esamos
Išoriniai Veiksniai	GALIMYBĖS Išorinės – miestelio, rajono, šalies tendencijos, galinčios teigiamai įtakoti plėtrą.	GRĖSMĖS Išorinės – miestelio, rajono, šalies tendencijos, galinčios neigiamai veikti plėtrą

Atliekant SSGG analizę galima įvardinti tik vidinius veiksnius: stiprybes, silpnybes, galimybes ir grėsmes arba pagal esamą situaciją pažvelgti į išorinius.

SSGG analizės duomenys gali būti naudingi planuojant veiklą, įsivardinant prioritetines veiklas ir t.t.

[į viršų](#)

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ IŠVADŲ PATEIKIMAS

1. Aprašant tyrimo rezultatų išvadas ar su jomis supažindinant kitus paprastai vartojama beasmenė forma, tai yra ne „mano tyrime gauti duomenys“, bet „tyrimo rezultatai atskleidė... parodė...“
2. Duomenys gali būti pateikiami grafikais, diagramomis, lentelėse.
3. Išvadų paprastai būna tiek, kiek tyrimo uždavinių (arba klausimų blokų, sričių).

Naudota literatūra:

1. C.M.Charles. Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius, Alma litera, 1999.
2. A. Valackienė. Sociologinis tyrimas. Kaunas, Technologija, 2004.
3. T. Stulpinas. Tyrimo pradmenų mokymas. Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
4. K.Kardelis. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, Judex, 2002.

Paruošė Rūta Balčiūnaitė